

УДК: 657.42

Матковський П.Є.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника”, м. Івано-Франківськ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛІ ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Matkovskiy P.Ye.,
cand.sc.(econ), assistant professor
of department of accounting and audit
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THEORETICAL BASIS ACCOUNTING MODEL LEASING

Постановка проблеми. Особлива економічна ситуація для суб’єктів господарювання в Україні вимагає пошуку методів діяльності, які б дозволили розтермінувати частину платежів і водночас повноцінно забезпечувати господарський процес. Одним із таких шляхів є лізинг. Систему лізингових відносин доцільно розглядати з позиції міждисциплінарного підходу, що поєднує філософські, юридичні, економічні, інвестиційні, інноваційні й інші процеси. Це визначає актуальність завдання розробки теоретичних основ моделі обліку лізингових операцій, яка відображає все різноманіття економічних відносин і може застосовуватися як базова з метою формування методичних засад бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням обліку лізингових операцій приділено багато уваги вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема у працях Н.О. Лободи обґрунтовано методику та організацію обліку і аналізу лізингових операцій [1], О.М. Колеснікової досліджено облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві [2], С.М. Лайчук розглянуто

облік і контроль лізингових операцій [3], Т.А. Боднар проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку обліку і контролю лізингових процесів [4] та ін. Однак значної уваги потребують також дослідження теоретичних засад моделі обліку лізингу.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування базових складових моделі обліку лізингових відносин. Основними елементами моделі обліку лізингу слід вважати: принципи лізингу, суб'єктів лізингових відносин, методичні основи бухгалтерського обліку та оподаткування.

Для розробки методичних основ бухгалтерського обліку доречно використовувати поняття “власник” і “господар”, характеризуючи відносини основних суб'єктів лізингової угоди.

Необхідно відзначити, що предмет лізингу є власністю лізингодавця, але за умовами договору лізингу право володіння і право користування в повному обсязі делегуються лізингоодержувачу. Однак право розпорядження, включаючи право вилучити предмет лізингу з володіння та користування у лізингоодержувача, зберігається за лізингодавцем. Особливість полягає в тому, що об'єкт лізингу одночасно виступає як власність лізингодавця і як функція капіталу лізингоодержувача. Наслідком цього є непослідовність застосування принципу пріоритету змісту перед формою у вітчизняному бухгалтерському обліку і пов'язані з цим методичні проблеми відображення в обліку лізингових операцій, їх оподаткування. Як відзначають фахівці, подолати це протиріччя можливо, якщо розглядати лізингодавця як власника, а лізингоодержувача як господаря. Ці висновки важливі для умов основної угоди.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Елементи моделі обліку операцій лізингу:

1. Принципи лізингу:

- міждисциплінарні;
- вузькоспеціалізовані (бухгалтерського обліку);
- договору лізингу.

2. Суб'єкти лізингу:

- лізингодавець;
- лізингоодержувач;
- інші учасники лізингу.

3. Засади обліку лізингу.

Предмет лізингу як об'єкт бухгалтерського обліку з характерними йому правами володіння, розпорядження й користування слід аналізувати, беручи до уваги наступні елементи:

- визначення й визнання – умови визнання лізингу як специфічного об'єкта бухгалтерського обліку;
- класифікація видів лізингу – операційна оренда та фінансова оренда;
- оцінка – при прийнятті до обліку предмету лізингу; при нарахуванні амортизації на предмет лізингу; при викупі предмету лізингу;
- представлення та розкриття інформації в обліку і звітності – об'єкт бухгалтерського обліку.

4. Оподаткування:

- визначення платника податку;
- об'єкт оподаткування;
- встановлення обов'язкових елементів податку.

Методичні засади відображення в бухгалтерському обліку лізингових операцій можуть бути розроблені на базі загальної методології бухгалтерського обліку відповідно до принципів, характерних для цих відносин, і різноманітним факторів, що визначають можливі варіанти взаємодії учасників. На наш погляд, методичні основи бухгалтерського обліку лізингових операцій повинні розкривати сутність лізингу, умови визнання об'єктів бухгалтерського обліку (класифікацію), які властиві лізинговій угоді; методи оцінки, а також репрезентативність і розкриття інформації в обліку і звітності про лізингові операції.

Конкретні умови лізингової угоди реєструються в бухгалтерському обліку як факти господарського процесу кожного з її учасників. З точки зору бухгалтерського обліку для лізингової угоди важливі такі елементи, як предмет

лізингу; суб'єкти лізингу; вид лізингу, згідно класифікаційних ознак; величина авансового платежу, що підлягає оплаті лізингоодержувачем; період дії договору лізингу, який залежить від технічних характеристик предмета лізингу та віднесення його до амортизаційної групи; термін корисного використання предмета лізингу; забезпечення лізингу (предмет лізингу та сума авансового платежу); сторона, що враховує предмет лізингу (лізингодавець або лізингоодержувач); індексація вартості предмету лізингу; порядок реєстрації майна та права на нього; страхування предмета лізингу від усіх видів майнового збитку.

Відзначимо, що при обґрунтуванні елементів моделі ми виходили з норм чинного законодавства, яким встановлена можливість вибору сторони, що враховує предмет лізингу на балансі.

Оцінка передбачає зміну вартості предмета лізингу і, на нашу думку, повинна включати:

- визначення вартості предмета лізингу при його прийнятті до обліку;
- вибір строку корисного використання та нарахування амортизації на предмет лізингу в цілях визначення залишкової вартості;
- визначення викупної вартості предмета лізингу.

Визначення вартості предмета лізингу при прийнятті до обліку необхідно здійснювати з метою формування об'єктивного уявлення інформації про діяльність економічного суб'єкта в бухгалтерській звітності, тому поточні витрати і капітальні можуть збільшувати або зменшувати первісну вартість предмета лізингу.

При визначенні строку корисного використання та способу нарахування амортизації спочатку важливо визначити сторону, на балансі якої враховується предмет лізингу.

Для зближення податкової та бухгалтерської сум амортизації лізингові компанії прагнуть встановлювати термін корисного використання предмета лізингу, виходячи з терміну договору лізингу. Цей підхід дає об'єктивну оцінку

тільки у випадку, коли терміни договору лізингу наближені до терміну корисного використання.

При переході права власності на предмет лізингу до лізингоодержувача важливо адекватно визначити викупну вартість. Огляд підходів до визначення викупної вартості предмета лізингу дозволив сформулювати висновок про те, що схема, при якій викупна вартість відображається у складі щомісячних лізингових платежів, відповідає економічній суті договору лізингу. Ринкова ціна переходу права власності на предмет лізингу повинна визначатися як ціна викупу предмета лізингу, що склалася при взаємодії попиту та пропозиції ідентичних об'єктів основних засобів у порівнянних економічних умовах з урахуванням періоду їх експлуатації.

Слід зазначити, що міжнародна практика значно розширює методи оцінки лізингових операцій. Пропонується використовувати метод подальшої оцінки на основі перерахунку величини дебіторської та кредиторської заборгованості на величину відсотків, що нараховуються.

Об'єктом бухгалтерського обліку лізингових операцій є предмет лізингу. Предмет лізингу залежно від сторони, що враховує його на балансі, відображається або у складі активів бухгалтерського балансу, або на позабалансових рахунках.

Оціночні зобов'язання виникають у процесі реалізації лізингової угоди і включають наступні елементи:

- портфель лізингових платежів, що містить оціночні значення величини заборгованості за лізинговими платежами лізингоодержувачів в аналітиці згідно договорів лізингу, а також фактичний залишок лізингових платежів, які не виплачені вчасно;

- оціночні зобов'язання дебіторської заборгованості: зобов'язання постачальників перед лізинговою компанією, що виникають за умов договору купівлі-продажу, або за недоставлені вчасно предмети лізингу; фактична сума неоплачених вчасно лізингових платежів лізингоодержувачами; у випадку,

якщо предмет лізингу обліковується на балансі лізингоодержувача, у лізингової компанії виникають оціночні зобов'язання дебіторської заборгованості.

– оціночні зобов'язання за кредитами, взятими для придбання предметів лізингу (довгострокові і короткострокові зобов'язання).

Видається доцільним аналіз міжнародної практики в порівнянні з проектом стандарту оренди.

Орендарі та орендодавці повинні подавати наступну інформацію:

Інформація, що розкривається орендарем у розрізі:

Фінансової оренди:

Чиста балансова вартість кожного активу на кінець звітного періоду.

Різниця між загальною сумою майбутніх мінімальних орендних платежів на кінець звітного періоду і їх теперішньою вартістю [6].

Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів на кінець звітного періоду і їх приведена вартість для кожного з наступних періодів:

- до одного року;
- від одного року до п'яти років;
- понад п'ять років.

Умовна орендна плата, визнана як витрати у звітному періоді. Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів, очікуваних до одержання за договорами суборенди без права дострокового припинення на кінець звітного періоду.

Загальний опис істотних договорів оренди, укладених орендарем, включаючи наступну інформацію:

- принципи визначення умовної орендної плати;
- наявність і умови права вибору на поновлення або придбання, а також застереження про ціни;
- обмеження, що накладаються угодами оренди, наприклад, обмеження щодо виплати дивідендів, додаткового боргу та подальшої оренди.

Операційної оренди:

Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів за договорами операційної оренди без права дострокового припинення для кожного з таких періодів:

- до одного року;
- від одного року до п'яти років;
- понад п'ять років.

Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів, очікуваних до одержання за договорами суборенди без права дострокового припинення на кінець звітного періоду.

Орендні платежі та платежі з суборенди, визнані як витрати у звітному періоді, з окремим поданням сум, що відносяться до мінімальних орендних платежів, умовної орендної плати та платежів по суборенді.

Загальний опис значних угод орендаря про оренду, включаючи, крім іншого, наступну інформацію:

- принципи визначення умовної орендної плати;
- наявність і умови права вибору на поновлення або придбання, а також застереження про ціни;
- обмеження, що накладаються угодами оренди, наприклад, обмеження щодо виплати дивідендів, додаткового боргу та подальшої оренди.

Інформація, що розкривається орендодавцем у розрізі:

Фінансової оренди:

Різниця між валовими інвестиціями в оренду на кінець звітного періоду і приведеною вартістю мінімальних орендних платежів, належних для отримання на кінець звітного періоду.

Інформація про валові інвестиції в оренду та теперішньою вартістю мінімальних орендних платежів, належних до отримання, на кінець звітного періоду для кожного з таких періодів:

- до одного року;
- від одного року до п'яти років;
- понад п'ять років.

Незароблений фінансовий дохід. Негарантована залишкова вартість, що нараховується на користь орендодавця. Накопичені оціночні резерви за належними до отримання мінімальних орендних платежів, які неможливо стягнути.

Загальний опис істотних договорів оренди, укладених орендодавцем.

Сума валових інвестицій за вирахуванням незаробленого доходу, що відноситься до нового бізнесу, який з'явився протягом звітного періоду, зменшена на відповідні суми за припиненими договорами оренди.

Операційної оренди:

Майбутні мінімальні орендні платежі за договорами операційної оренди без права дострокового припинення в сукупності і окремо для кожного з таких періодів:

- до одного року;
- від одного року до п'яти років;
- понад п'ять років.

Загальна сума умовної орендної плати, визнаної як дохід у звітному періоді.

Загальний опис договорів оренди, укладених орендодавцем.

Наступний елемент моделі обліку лізингових операцій – оподаткування.

Платниками податку на майно визнаються або лізингодавець, або лізингоодержувач залежно від умов договору лізингу, а саме від узгодження сторони, яка враховує предмет лізингу на балансі [7]. Платниками транспортного податку визнаються особи, на яких за взаємною згодою між лізингодавцем і лізингоодержувачем згідно договору лізингу буде зареєстровано (постійна або тимчасова реєстрація) транспортний засіб, визнаний об'єктом оподаткування. Об'єкт оподаткування і порядок встановлення обов'язкових елементів податків (податкова база, податковий та звітний період, податкова ставка, податкові пільги, порядок обчислення суми податку та авансових платежів з податку) регламентується Податковим кодексом України [8].

Крім того, питання організації обліку операцій лізингу можуть бути розглянуті і в системі управлінського обліку, яка має на увазі вирішення більш широкого кола завдань, використання специфічного інструментарію, підготовку управлінської звітності та ін.

Висновки з проведеного дослідження. Проблемними елементами моделі є питання методичного забезпечення обліку лізингових операцій, які повинні, розроблятися на основі єдності та послідовності застосування принципів лізингу. Це дозволить об'єктивно і достовірно відображати в обліку лізингові операції, виходячи з економічного аспекту, знизити ризики некоректності застосування законодавства у сфері лізингу. Організаціям, які беруть участь в лізингових відносинах, доцільніше розробляти внутрішні стандарти бухгалтерського обліку та систему внутрішнього контролю, спираючись на міжнародний досвід і на діючі норми вітчизняного законодавства. Розвиток бухгалтерського обліку та організація ефективного контролю за лізинговими операціями є актуальним завданням управління як на рівні лізингових компаній, так і організацій, що здійснюють лізингові операції.

Література

1. Лобода Н.О. Методика та організація обліку і аналізу лізингових операцій: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Н.О. Лобода; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. — К., 2010. — 21 с.
2. Колеснікова О.М. Облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / О.М. Колеснікова; Нац. аграр. ун-т. — К., 2005. — 18 с.
3. Лайчук С.М. Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / С.М. Лайчук; Ін-т аграр. економіки УААН. — К., 2002. — 20 с.
4. Бондар Т.А. Облік і контроль лізингових процесів: сучасний етап та перспективи розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Т.А. Бондар; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2004. — 20 с.

5. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про лізинг””. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1381-15>

6. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України питань оподаткування послуг з міжнародних перевезень пасажирів, багажу та вантажів, міжнародних відправлень, міжнародного лізингу та міжнародного ремонту товарів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1350.html>

7. Закон України “Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3301-15>

8. Податковий кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1350.html>

References

1. Loboda N. O. Methodology and organization of accounting and analysis of leasing transactions: Author. thesis. candidate. econ. sciences: 08.00.09 / N.A. Loboda; State. acad. statistics, accounting and auditing Committee of Ukraine. – К., 2010. – 21 p.

2. Kolesnikov O.M. Accounting and analysis of leasing transactions in agriculture: Author. thesis. candidate. econ. sciences: 08.06.04 / A.N. Kolesnikov; Nat. Agrar. Univ. – К., 2005. – 18 p.

3. Laychuk S.M. Accounting and Control leasing: Theory and Practice: Author. thesis. candidate. econ. sciences: 08.06.04 / S.M. Laychuk; Inst Agrar. Economy UAAS. – К., 2002. – 20 p.

4. Bondar T.A. Accounting and control of leasing processes: current stage and prospects of development: Author. thesis. candidate. econ. sciences: 08.06.04 / T.A. Cooper; Kyiv. nat. Econ. Univ. – К., 2004. – 20 p.

5. The Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine “On Leasing””. – [Electronic resource]. – Access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1381-15>

6. Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on taxation of services in international carriage of passengers, baggage and cargo, international shipments, international leasing and repair of international goods”. – [Electronic resource]. – Access: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1350.html>

7. Law of Ukraine “On Ukraine's accession to the UNIDROIT Convention on International Financial Leasing”. – [Electronic resource]. – Access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3301-15>

8. Tax Code of Ukraine. – [Electronic resource]. – Access: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1350.html>

Анотація

Матковський П.Є. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛІ ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Мета. Встановити та обґрунтувати ключові елементи моделі обліку лізингових відносин.

Методика дослідження. В процесі висвітлення матеріалу використано такі методи дослідження: абстрагування – для визначення базових складових моделі обліку лізингових операцій; аналізу і синтезу – для встановлення та обґрунтування засад обліку лізингу; оціночний – для опису елементів оціночних зобов’язань лізингової угоди; індукції – для встановлення суб’єктів лізингу, базуючись на практичних документах – договорах лізингу; порівняння – для класифікування інформації, яка повинна розкриватися орендарем та орендодавцем в примітках до фінансової звітності; дедукції – для формулювання висновків.

Результати дослідження. Визначено ключові складові моделі обліку лізингових операцій.

Обґрунтовано місце і значення в цій моделі: принципів лізингу; суб'єктів лізингу; засад обліку лізингу, оподаткування лізингу. Виокремлено інформацію, що повинна розкриватися орендарем та орендодавцем щодо фінансової та операційної оренди.

Обґрунтовано, що при трактуванні лізингодавця та лізингоодержувача як власника об'єкта лізингу, цим самим нівелюється чітка розбіжність, необхідна для обліку операцій. Запропоновано як синонім “лізингодавця” вживати “власник”, до “лізингоодержувача” – “господар”, або відповідно “власник” та “користувач”. Прокоментовано сторони платників податку на лізинг, зокрема, транспортного податку, згідно податкового кодексу України.

Наукова новизна результатів дослідження. Визначено й обґрунтовано концептуальні складові елементи моделі обліку лізингових операцій.

Практична значущість результатів дослідження. Запропонована модель обліку лізингу з її складовими може бути використана як підґрунтя для подальших досліджень науковцями в царині питань обліку лізингових операцій.

Ключові слова: облік лізингових операцій, модель, елементи, лізингодавець, лізингоодержувач, орендар, орендодавець, операційна, фінансова оренда.

Аннотация

Матковский П.Е. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МОДЕЛИ УЧЕТА ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ

Цель. Установить и обосновать ключевые элементы модели учета лизинговых отношений.

Методика исследования. В процессе освещения материала использованы следующие методы исследования: абстрагирование – для определения базовых составляющих модели учета лизинговых операций; анализа и синтеза – для установления и обоснования принципов учета лизинга; оценочный – для описания элементов оценочных обязательств лизинговой сделки; индукции – для установления субъектов лизинга, основываясь на

практических документах – договорах лизинга; сравнения – для классификации информации, которая должна раскрываться арендатором и арендодателем в примечаниях к финансовой отчетности; дедукции – для формулирования выводов.

Результаты исследования. Определены ключевые составляющие модели учета лизинговых операций.

Обосновано место и значение в этой модели: принципов лизинга; субъектов лизинга; основ учета лизинга, налогообложения лизинга. Выделено информацию, которая должна раскрываться арендатором и арендодателем по финансовой и операционной аренды.

Обосновано, что при трактовке лизингодателя и лизингополучателя как владельца объекта лизинга, тем самым нивелируется четкое расхождение, необходимое для учета операций. Предложено как синоним “лизингодателя” принимать “владелец”, в “лизингополучателя” – “хозяйин”, или соответственно “владелец” и “пользователь”. Прокомментировано стороны налогоплательщиков на лизинг, в частности, транспортного налога, согласно налогового кодекса Украины.

Научная новизна исследования. Определены и обоснованы концептуальные составляющие элементы модели учета лизинговых операций.

Практическая значимость результатов исследования. Предложенная модель учета лизинга с ее составляющими может быть использована как основа для дальнейших исследований учеными в области вопросов учета лизинговых операций.

Ключевые слова: учет лизинговых операций, модель, элементы, лизингодатель, лизингополучатель, арендатор, арендодатель, операционная, финансовая аренда.

Annotation

Matkovskiy P. Ye THEORETICAL BASIS OF THE MODEL ACCOUNTING FOR LEASING OPERATIONS

Purpose. To establish and justify the key elements of the accounting model of leasing relations.

Methodology of research. In the process of lighting the material used the following methods: abstraction – to define the basic components of the model accounting of leasing operations; analysis and synthesis – to establish and justify the accounting principles of leasing; assessment – to describe the elements of the estimated liabilities of the leasing transaction; induction - to establish the subjects of leasing, based on practical documents – the leasing agreement; comparison – for classification of information that should be disclosed to the tenant and the landlord in the notes to the financial statements; deduction – to draw conclusions.

Findings. Identified key components of the model accounting for leasing operations.

Grounded place and significance in this model: the principles of leasing; the subjects of the lease; basics of accounting of leasing, tax leasing. Highlight the information that should be disclosed tenant and landlord finance and operating leases.

It is proved that in the interpretation of the lessee and the lessor as the owner of the leased object, thus leveled sharp divergence required for accounting transactions. It is proposed as a synonym of “lessor” take “the owner” in the “lessee” – “host” or, respectively, the “owner” and “user”. Commented by taxpayers for leasing, in particular, the transport tax, according to the Tax Code of Ukraine.

Originality. We identified and justified the constituent elements of the conceptual model of the account of leasing operations.

Practical value. The proposed model of accounting of leasing with its components can be used as a basis for further research by scientists in the field of accounting issues of leasing operations.

Key words: accounting of leasing operations, the model elements, lessor, lessee, tenant, landlord, operational, financial lease.